

Suvremeno djetinjstvo iz perspektive odgojitelja

Bandić, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:909841>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Josipa Bandić

SUVREMENO DJETINJSTVO IZ PERSPEKTIVE
ODGOJITELJA

Diplomski rad

Zagreb, lipanj, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Josipa Bandić

SUVREMENO DJETINJSTVO IZ PERSPEKTIVE
ODGOJITELJA

Diplomski rad

Mentor rada:

Prof. dr. sc. Anka Jurčević Lozančić

Zagreb, lipanj, 2022.

Zahvala

Zahvaljujem svojoj mentorici prof. dr. sc. Anki Jurčević Lozančić što je prihvatila mentorstvo te mi svojim savjetima i uputama olakšala pisanje. Zahvaljujem svim svojim bližnjima na podršci i prisutnosti tijekom mog studentskog putovanja.

„Sve mogu u Onome koji me krijepi.“

~ Fil, 4:13

Sadržaj

1.UVOD.....	1
2.POVIJESNI PRISTUP DJETETU I DJETINJSTVU	3
2.1.Položaj djeteta u društvu tijekom prošlih stoljeća	3
2.2.Razvoj sustava predškolskog odgoja.....	5
2.3.Razvoj profesionalnog obrazovanja odgojitelja	8
3.RAZLIKA IZMEĐU TRADICIONALNOG I SUVREMENOG SHVAĆANJA DJETETA I DJETINJSTVA.....	10
3.1.Nove paradigme suvremenog djetinjstva	11
3.2.Institucijsko djetinjstvo	13
4.OBITELJSKA ZAJEDNICA U IZAZOVIMA SUVREMENOG DRUŠTVA	16
4.1.Odgoj za odgovorno ponašanje djeteta i autoritet roditelja	17
4.2.Djetinjstvo i roditeljstvo u digitalnom vremenu.....	23
4.3.Partnerstvo obitelji i ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao izvor međusobne podrške.....	26
5.ZAKLJUČAK	30
LITERATURA	32
PRILOZI	37
Izjava o izvornosti diplomskog rada	38

Suvremeno djetinjstvo iz perspektive odgojitelja

Sažetak

Brojne društvene promjene utjecale su na današnje shvaćanje djeteta i djetinjstva, obitelji te važnosti odgojno-obrazovne ustanove. Proces djetetova odrastanja postaje intenzivniji i obiluje mnogobrojnim informacijama koje konstantno napreduju. Suvremeni način života donosi znatan broj raznovrsnih masovnih medija koji se pojavljuju već u najranijim danima života djeteta što iziskuje nužnu informiranost roditelja i odgojitelja i svih onih koji sudjeluju u odgoju djeteta. Cilj ovoga rada je opisati značaj djetinjstva te usporediti tradicionalno i suvremeno poimanje djeteta, roditeljstva i profesije odgojitelja stavljajući naglasak na kontinuirane promjene i izazove suvremenog načina života. Iz tih razloga u ovom radu govori se o položaju djeteta u nekim povijesnim razdobljima i njihovom povezanošću s daljnjim razumijevanjem važnosti institucionalnog ranog i predškolskog odgoja kao i profesionalnog obrazovanja odgojitelja. Napredak i razvoj odgojno-obrazovnih ustanova i profesije odgojitelja događao se usporedno sa sve većom svjesnošću o djetetu kao aktivnom, kreativnom i kompetentnom biću. Stoga se u tekstu ovoga rada daje usporedba tradicionalnih uvjerenja i shvaćanja o djetetu i djetinjstvu s novim paradigmama suvremenog djetinjstva pri čemu je naglasak na kompetencijama djeteta. Nadalje, govorit će se o važnosti autoriteta, odgovornosti, vodstva i empatije koji omogućuju skladno funkcioniranje obiteljske zajednice i prevladavanje nekih životnih teškoća. Posebno se naglašava utjecaj masovnih medija u najranijim danima života djeteta. Uz navedeno, govori se o kompetencijama roditelja s ciljem zaštite djece od nekih sadržaja, ali i pronalaženja korisnosti i pozitivnih utjecaja medija za dijete. Zaključno, ističe se važnost partnerstva obitelji i odgojno-obrazovne ustanove koji zajedničkim sudjelovanjem i interakcijom mogu doprinijeti kvalitetnijem razvoju i odgoju djeteta. Iz svega navedenog, proizlazi potreba za propitivanjem perspektive odgojitelja i njegovog shvaćanja suvremenog djetinjstva.

Ključne riječi: odgojno-obrazovna ustanova, suvremeno djetinjstvo, obiteljska zajednica, roditeljstvo, masovni mediji

Contemporary childhood: The perspective of preschool teacher

Abstract

Numerous social changes have affected present understanding of the child and childhood, the family and the importance of the early educational and care institution. The process of a child's growing up becomes more intense and abounds in many information that is constantly advancing. The modern way of life brings a considerable number of diverse mass media that appear in the earliest days of a child's life which requires awareness of parents, preschool teachers and all those involved in the upbringing of the child. The aim of this study is to describe the significance of childhood and compare the traditional and modern understanding of the child, parenthood and the profession of preschool teacher, emphasizing the continuous changes and challenges of the modern way of life. For these reasons, this paper discusses the position of the child in some historical periods and their connection with the further understanding of the importance of institutional early and preschool education as well as the professional education of educators. The progress and development of educational institutions and the profession of preschool teachers took place in conjunction with the growing awareness of the child as an active, creative and competent being. Therefore, the text of this paper compares traditional beliefs and understandings about the child and childhood with the new paradigms of modern childhood, with an emphasis on the child's competencies. Furthermore, the importance of authority, responsibility, leadership and empathy that allows the harmonious functioning of the family community and overcoming some of life's difficulties will be discussed. The influence of the mass media in the earliest days of a child's life is especially emphasized. In addition to the above, the competencies of parents are discussed in order to protect children from some content, but also to find the usefulness and positive influences of the media on the child. In conclusion, the importance of partnerships between families and early educational and care institutions is emphasized, which through mutual participation and interaction can contribute to better development and upbringing of the child. From all the above, there is a need to question the perspective of the preschool teacher and his understanding of modern childhood.

Key words: educational institution, contemporary childhood, family community, parenthood, mass media

1.UVOD

Različita društvena i povijesna zbivanja rezultirala su mnogobrojnim promjenama koje su značajno utjecale na dijete i njegovo djetinjstvo, odgojitelje i definiranje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao i na roditelje i obiteljsku zajednicu. Zbog svoje važnosti i dobrobiti za pojedinca, ali i cijelo društvo, dijete i obitelj često su u središtu zanimanja i istraživanja znanstvenika različitih disciplina. Sadašnjica ukazuje na razne pomake i zaokrete koji su se dogodili u odgoju djeteta, važnosti razumijevanja značaja djetinjstva, shvaćanju odgojiteljske profesije, razvoju sustava predškolskog odgoja te naposljetku i življenja u obitelji. Također, vrijednosti, ciljevi i stajališta su se umnogome promijenili te djetinjstvo koje je ranije shvaćeno tek kao pripremom za odraslu dob, danas predstavlja zasebno životno razdoblje ključno za daljnji razvoj svakog pojedinca. Istraživanje i proučavanje djeteta i djetinjstva obuhvaća razdoblje prožeto intenzivnim zbivanjima koje podrazumijeva daleko više od kulture poslušnosti, ali i neprepoznavanje raznolikih potencijala i mogućnosti djeteta do razvoja osobne odgovornosti i razumijevanja aktivnog sudjelovanja djeteta u njegovom rastu i razvoju.

Zbog mnogobrojnih promjena koje se događaju u obiteljima što je rezultiralo ponajviše zaposlenošću oba roditelja, stvara se sve veća potreba smještaja djece u odgojno-obrazovnim ustanovama. Naime, razvoj sustava predškolskog odgoja i profesionalnog obrazovanja odgojitelja doživjeli su izuzetnu transformaciju u svojim ulogama i razumijevanju njihovog iznimnog značaja u društvu. Odgojno-obrazovne ustanove ranije su shvaćene i tretirane isključivo kao čuvališta. Miljak (2009) govoreći o ustanovama ranog odgoja i obrazovanja danas naglašava njihov značaj za dugoročne pozitivne ishode za dijete i njegov kasniji razvoj. Razvoj sustava predškolskog odgoja kao neiscrpnog izvora dobrobiti za dijete utjecao je na ozbiljnije poimanje nužnosti profesionalnog obrazovanja odgojitelja.

Pasivna uloga djeteta u kojoj se zanemaruje njegov potencijal i doprinos društvenoj zajednici, danas je stvar prošlosti. Suvremeno razumijevanje djeteta upućuje na uočavanje njegove specifičnosti čiji je razvojni proces originalan i jedinstven te se ne može uspoređivati s drugima. Također, svako dijete je individua, sama za sebe i ne treba ga uspoređivati s drugima.

S obzirom na promjene u shvaćanju djeteta i djetinjstva mijenja se i institucijski kontekst u kojem djeca borave pri čemu se veliki značaj pridaje okruženju odgojno-obrazovne ustanove. Naime, suvremeno okruženje u ustanovi obuhvaća različite materijale, sredstva, alate koji dijete neće „opteretiti“ već će omogućiti široku paletu izbora za izravno sudjelovanje u raznim

aktivnostima s obzirom na njegove sposobnosti. Štoviše, okruženje djetetu izravno poručuje odgojiteljeva očekivanja od njega te afirmira sliku o djetetu, njegovom učenju, odgoju i obrazovanju koje zastupa i primjenjuje u svojem radu (Jurčević-Lozančić, 2011a; Miljak, 2009; Vujičić 2011).

Svaki pojedinac osjeća potrebu za socijalizacijom i sudjelovanjem u društvenoj zajednici. No, svaka naša akcija podrazumijeva odgovornost koju imamo prema sebi, ali i drugim ljudima, posebice prema djeci. Preuzimanje vodstva i odgovornosti roditelja unutar obitelji, odbacuje nekadašnju hijerarhiju i nadređenost te se temelji na poštivanju dostojanstva svakog člana obitelji što stvara plodonosne i čvrste odnose. Poštivanje identiteta i autentičnosti svake osobe potiče zdrav odnos djeteta i roditelja (Juul i Jensen, 2010).

Suvremeni svijet odiše sve većom međusobnom povezanošću u kojoj veliki utjecaj imaju mediji i njihovo neprestano korištenje. Osim shvaćanja izuzetne uloge odgovornosti, dvosmjerna komunikacija i kvalitetan dijalog doprinose boljem razumijevanju u obitelji, ali su često meta masovnih medija koji ih ponekad u većoj mjeri zamjenjuju. S obzirom na teškoće i mnogobrojne do sad neviđene izazove s kojima se susreću djeca, roditelji i odgojitelji važno je neprestano pružanje podrške koja doprinosi njihovom međusobnom partnerstvu. Međusobno poštovanje, povjerenje i tolerancija roditelja i odgojitelja uvelike utječe na razvoj djeteta i stvaranje osjećaja sigurnosti prema zajednici u kojoj se nalazi.

U tekstu koji slijedi, detaljnije će biti prikazana međusobna povezanost djeteta, roditelja i odgojitelja u suvremenoj društvenoj zajednici suočenoj s brojnim izazovima i kontinuiranim promjenama.

2. POVIJESNI PRISTUP DJETETU I DJETINJSTVU

Shvaćanje djeteta i djetinjstva mijenjalo se utjecajem mnogobrojnih društvenih, ekonomskih, političkih i kulturnih promjena koje su se odvijale kroz povijest. Također, povijesni pogledi pedagogije prožeti su različitim pravcima, strategijama i idejama o odgojnim naporima u razdoblju ranog djetinjstva (Mendeš, 2015). Naime, prelazak poljoprivrednog društva u industrijsko koje rezultira zaposlenošću oba roditelja, zahtijeva sve veće zbrinjavanje djece u predškolskim ustanovama. S obzirom na promjene shvaćanja djeteta i djetinjstva, mijenja se i poimanje značaja odgojno-obrazovnih ustanova, ali i odgojnog osoblja koje radi u njima. Kako bi razumjeli današnje pojave u nastanku i organizaciji sustava ranog i predškolskog odgoja bitno je ukazati na čimbenike koji su doprinijeli njegovom razvoju (Baran i sur., 2011). Polazeći od položaja djeteta u društvu tijekom prošlih stoljeća, razvoja sustava predškolskog odgoja i profesionalnog obrazovanja odgojitelja uočavaju se brojne promjene koje su se dogodile kao posljedica raznih zbivanja u obitelji i društvu.

2.1. Položaj djeteta u društvu tijekom prošlih stoljeća

Posebno razdoblje u životu svakog čovjeka koje obiluje beskrajnim mogućnostima te je važno za stjecanje ranog iskustva djeteta i njegova razvoja u cijelosti jest rano djetinjstvo. Tijekom povijesti, pojam ranog djetinjstva je privlačio pozornost brojnih mislioca, istraživača, povjesničara i pedagoga. Stavovi o djetetu i djetinjstvu izloženi su neprestanim promjenama te su napredovali u skladu s društvenim i kulturnim promjenama pojedinih povijesnih razdoblja (Jurčević-Lozančić, 2016). Prema dostupnoj literaturi može se iščitati da se razdoblje ranog djetinjstva najprije spominje u djelima antičkih filozofa, Aristotela i Platona koji su osobito naglašavali važnost obrazovanja i izniman utjecaj djetinjstva na kasniji razvoj. Često se naglašava da razumijevanju djeteta i djetinjstva kroz povijest daje francuski istraživač i povjesničar Phillipe Ariès koji je ponajprije poznat po djelu „Dijete i obiteljski život za Staroga poretka“ („L’Enfant et la Vie Familiale sous l’Ancien Regime“) koje je 1962. godine prevedeno na engleski jezik pod nazivom „Centuries of childhood“ odnosno „Stoljeće djetinjstva“ te kasnije postaje referentni okvir brojnih istraživanja u mnogim studijama kao i teorijama o djetinjstvu (Jurčević-Lozančić, 2016). Suvremeni autori definirali su položaj djeteta u društvu tijekom povijesnih razdoblja, ponajprije zahvaljujući Arièsovima nastojanjima odnosno njegovim ikonografskim izvorima.

Francuski povjesničar Ariès je istraživanjem dječjih portreta, njihove odjeće i povijesti igre zaključio da je dječji lik na srednjovjekovnim slikama gotovo nevidljiv, a kada se pojavljuje, prikazuje dijete *kao odrasloga u malome* (Jurčević-Lozančić, 2016). Proučavajući umjetnost tog doba, važnost Arièsova istraživanja jest u tome što je ukazao na kulturno-povijesne značajke djetinjstva, kao i prve obrise moderne strategije koju obilježava odvajanje djetinjstva od svijeta odraslih. Štoviše, on je kroz svoju detaljnu analizu djetinjstva ocrtao djetinjstvo koje se nastavilo razvijati kao jedinstven koncept u nekoliko stoljeća.

Nadalje, u srednjovjekovnim europskim društvima djeca su bila u istoj mjeri važna u socijalnom i ekonomskom smislu kao i odrasle osobe. Mendeš, (2015) u pojašnjenju navedenog naglašava da uvijek kada djeca ostvare zrelost verbalnog izražavanja i motoričkih sposobnosti, smatra ih se svijetom odraslih. Poznato je da se u srednjem vijeku na dijete gledalo kao *čovjeka u malom* što upućuje kako djeca nisu izdvajana iz svijeta odraslih već su prepoznata kao njegov sastavni, ali nedorasli dio.

Razdoblje renesanse prožeto je povećanom brigom za dobrobit djece i njihovom skrbi. Nadalje, pojačava se humanitarno djelovanje, otvaraju se domovi za nezbrinutu djecu čime se pruža određena fizička sigurnost i zaštita sugerirajući na odgovornost društva za brigu i stabilnost svojih najmlađih (Vasta i sur., 2005). Važno je spomenuti češkog pedagoga, filozofa i književnika, ujedno i idejnog začetnika predškolske pedagogije, Jana Ámosa Komenskog koji je zaslužan je za daljnja promišljanja o djetetu i njegovu položaju. Njegovo bitno često isticano načelo jest da je svaka ljudska priroda dobra, neiskvarena i pozitivna. Naime, smatrao je kako treba definirati temelje tjelesnoga, moralnoga i spoznajnog odgoja tijekom prvih mjeseci i godina života do kraja vrtićke dobi djeteta pri čemu je isticao način učenja putem osjetila, najboljim za spoznavanje okoline (Jurčević-Lozančić, 2016). Također, autor je djela „Velika didaktika“ u kojem naglašava kako se uvijek polazi od općeg ka složenom (Jurčević-Lozančić, 2016).

Razdoblje 15. i 16. stoljeća obilježeno je pojavom dvaju značajnih mislioca i teoretičara na području djetinjstva: John Lockea i Jean-Jacques Rousseau.

Engleski liječnik i pisac John Locke napisao je djelo „Neke misli o obrazovanju“ u kojem drži da se dijete rađa kao *tabula rasa* (prazna ploča) te stječe znanje samo kroz svoje iskustvo i učenje (Vasta i sur., 2005). Također, smatrao je kako djeca stječu i razvijaju svoje znanje kroz primjenu nagrada, kazni i oponašanja. Uz sve navedeno Locke je naglašavao kako je temeljni smisao odgoja poučiti dijete odgovornom ponašanju i težnji za stalnim promicanjem njegova

znanja, što prethodi njegovu razvoju kao korisnom članu društva (Jurčević Lozančić, 2016). Francuski književnik, pedagog i filozof Jean Jacques Rousseau napisao je djelo „Emil ili o odgoju“ u kojem se ističe važnost povratka prirodi te poticaj razvoju djetetove osobnosti. Posebno je isticao kako je svakom djetetu potrebno osigurati odrastanje u okruženju u kojem će se dijete osjećati slobodno i bezbrižno te će moći ostvariti svoje interese. Uz navedeno, naglašavao je korisnost znanja kojeg dijete otkriva samostalno putem promatranja, istraživanja te donošenjem zaključka (Jurčević-Lozančić, 2016).

Krajem 18. i početkom 19. stoljeća dolazi do dubljeg shvaćanja djeteta kojeg se u ovom periodu smatra simbolom dobrote. Ovo razdoblje u literaturi obilježava se prodorom nove osjećajnosti, kojim dominira iskazivanje nježnosti, topline te općenito izražavanje ljubavi prema djetetu (Jurčević-Lozančić, 2016).

Iako biti dijete u ovom povijesnom razdoblju nije bilo idealno, posebice zbog iznimno složenih životnih uvjeta razvojem humanističkih znanosti i davanjem djeci određenog pravnog statusa, postavljene su prve osnove za razvoj dječjih prava.

Švedska spisateljica i učiteljica Ellen Key u svojoj knjizi s naslovom „Stoljeće djeteta“ koje je prvi put objavljeno 1900., te je jedno od najčitanijeg djela i danas, u kojemu iznosi svoja razmišljanja o odgoju i obrazovanju. Autorica daje djelu simbolički naziv u najavi da će 20. stoljeće upravo to i postati, a to je središte obiteljskog i društvenog života.

2.2. Razvoj sustava predškolskog odgoja

Osnovni značaj za razvoj predškolskog odgoja kao institucije ranog i predškolskog odgoja imao je njemački pedagog, Friedrich Fröbel. Godine 1837. utemeljio je predškolsku ustanovu pod nazivom „Ustanova za razvoj stvaralačkih motiva i djelatnosti kod djece i mladih“ („Anstalt zur Pflege des Beschäftigungstriebes für Kindheit und Jugend“) koju je 1840. godine preimenovao u “Dječji vrtić” (Mendeš, 2015). Početkom industrijalizacije dolazi do sve većeg zapošljavanja žena, što upućuje na veliku potrebu predškolskih ustanova (Serdar, 2013). Naime, završetkom Drugog svjetskog rata mnogo je djece ostalo bez roditelja, dok su ostaloj djeci oba roditelja tijekom dana na poslu, što je sveukupno praćeno velikom potražnjom za predškolskim ustanovama (Mendeš, 2013). U drugom dijelu 19. stoljeća koje je obilježeno razdobljima društvenih, političkih i ekonomskih promjena, prve predškolske ustanove počinju se otvarati i na prostorima Hrvatske.

Iako se možda doima kao ponavljanje, ipak će se za potrebe ovoga rada iznijeti mišljenje Mendeša (2015), koji detaljno predstavlja ustanove koje nastaju tijekom 19. stoljeća za odgoj djece, a to su: pjestovališta, čuvališta, zabavišta i kombinirani zavodi. Zbog njihove zanimljivosti u tekstu koji slijedi ukratko će se opisati njihove značajke:

a) Pjestovalište¹ je predstavljalo ustanovu koja obuhvaća zdravstvenu zaštitu i njegu djece do njihove treće godine života. No, osim pružanja zdravstvene njege, u pjestovalištu je prisutan i odgojni aspekt rada. Godine 1855. osnovana je prva takva ustanova na našem prostoru, sa sjedištem u „Samostanu sestara milosrdnica sv. Vinka“ u Zagrebu. Naime, ovakve ustanove kasnije se još nazivaju kolijevke, zipke i jaslice.

b) Čuvališta su prožeta obilježjima socijalnih, ali i odgojnih ustanova. Pohađanje čuvališta bilo je besplatno, a vrijeme rada odvijalo se u trajanju od 7 do 19 sati, prilagođeno zaposlenim roditeljima (Baran i sur., 2011). Na našim prostorima, prvo čuvalište osnovano je 1842. godine u Karlovcu (usp. Škoda, 1984; prema Mendeš, 2015).

c) Zabavišta označavaju ustanovu više odgojnog karaktera koju pohađaju djeca do polaska u školu. Zabavišta su oblikovana prema odrednicama njemačkog pedagoga Fröbela. Godine 1869. dolazi do osnivanja prvog dječjeg zabavišta na našim prostorima, točnije u Zagrebu (Perkovac, 1869; prema Mendeš, 2015). Pripadalo je privatnom vlasništvu čija je vlasnica učiteljica Antonija Cvijić-Lukšić. Međutim, nakon deset godina vodstvo zabavišta su preuzele časne sestre iz „Samostana sestara milosrdnica sv. Vinka“ (Serdar, 2013). Međutim, radno vrijeme zabavišta odvijalo se u trajanju od 3 do 4 sata dnevno ili dvokratno. S obzirom na vrijeme rada zabavišta, može se zaključiti kako ona nisu bila posve prilagođena potrebama zaposlenih roditelja.

d) Pučka zabavišta ili kombinirana predstavlja unaprijeđenu ustanovu za djecu. Naziv kombinirana govori kako osim odgojnoj aspekta, ustanova obuhvaća i čuvališta. Djeca u periodu od pet do šest sati borave sa svojim učiteljicama koje ih podučavaju prema Fröbelovim pedagoškim načelima.

¹ Pjestovati – gajiti, njegovati

Tablica 1: Prve predškolske ustanove u Hrvatskoj

Godina	Mjesto	Predškolska ustanova
1432.	Dubrovnik	izgrađen je milosrdni zavod, ustanova za socijalno ugroženu djecu do šeste godine života
1842.	Karlovac	osnovano je čuvalište za predškolsku djecu pod vodstvom Ernesta B. Jurjevića
1855.	Zagreb	utemeljeno je prvo pjestovalište čiji je osnivač tadašnji zagrebački nadbiskup Juraj Haulik i karitativno zagrebačko Gospojinsko društvo ²
1869.	Zagreb	nastalo je prvo privatno zabavište, osnivačica učiteljica Antonija Cvijić-Lukšić
1879.	Zagreb	zabavište A. Cvijić Lukšić preuzimaju časne sestre „Samostana sestara milosrdnica sv. Vinka“ te se osnivaju još dva privatna zabavišta (vlasnica Josipe Žitković i Antonije Kafka-Mieusset)
1882.	Zagreb	otvoreno prvo zabavište kojeg financira grad (Kaptolsko)
1883.	Zagreb	izgrađeno drugo gradsko zabavište pod vodstvom Josefine Halter te ga kasnije preuzima Antonija Kassowitz Cvijić (Iličko)

Napomena. Preuzeto iz „Počeci institucionalnog predškolskog odgoja u Hrvatskoj“, Serdar. E, 2013, *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 19 (71), str 6.

U tablici 1 prikazane su prve predškolske ustanove u Republici Hrvatskoj. Nadalje, uvidom u literaturu vidljivo je da razvojem predškolskih ustanova obilježena je njihova pripadnost sektoru obrazovanja, no i dalje je uočen skroman obuhvat djece unatoč velikoj potrebi zaposlenih roditelja (Baran i sur., 2011). Također, sedamdesetih godina prošlog stoljeća nastaju različiti kraći programi kao što su igraonice i programi predškole što za cilj ima povećanje dostupnosti predškolskih programa što većem broju djece (Iris, 1984.; prema Baran i sur., 2011). Predškola, odnosno tada „mala škola“ počinje s radom 1976. godine te se provodi u godini prije pohađanja škole, za onu djecu koja nisu bila uključena u vrtić te obuhvaća najveći broj predškolske djece (Baran i sur., 2011).

² Zagrebačko Gospojinsko društvo – autonomno profesionalno udruženje žena u Hrvatskoj u razdoblju od 1918.-1941. godine (Peić-Čaldarović, 1997).

2.3. Razvoj profesionalnog obrazovanja odgojitelja

Prema (nama) dostupnim izvorima literature vidljivo je da usporedno s razvojem ustanova za zbrinjavanje i odgoj djece predškolske dobi postupno sazrijeva i ideja o potrebi za stručno-pedagoškim obrazovanim osobljem za rad u njima (više o tome: Mendeš, 2013) naglašavajući pri tome da proces profesionalnog obrazovanja odgojitelja počinje od pedagoškog tečaja usavršavajući se sve do sveučilišnog studija. Naime, godine 1880. u „Samostanu sestara milosrdnica sv. Vinka“ u Zagrebu, osnovan je prvi jednogodišnji tečaj za obrazovanje učiteljica koje će raditi u zabavištima (Mendeš, 2013). Baveći se istom problematikom spomenuti autor naglašava da tijekom pedagoške godine polaznice tečaja stjecale su temeljna znanja i vještine ključne za rad u prvim dječjim ustanovama kao što su teorijska znanja iz područja pedagogije dječjeg zabavišta, dječje psihologije, jezičnog-umjetničkog područja te iz tjelesnog vježbanja.

Nadalje, autor naglašava da osnivanje prvog tečaja u „Samostanu sestara milosrdnica“, smatra se početkom profesionalnog razvoja odgojitelja djece rane i predškolske dobi na našem području. Kasnije, tijekom razdoblja Banovine Hrvatske, točnije 1939. godine, pokrenuta je „Škola za nastavnice malih škola“ u naselju Rude kraj Samobora u kojoj se obrazovanje izvodilo dvije školske godine uključujući sustav dopunskog usavršavanja. Zanimljivo da već tada u školi su kao nastavnici djelovali značajni psiholozi, pedagozi i liječnici te stručnjaci za tjelesni i glazbeni program, ali i odgojno osoblje iz različitih dječjih skloništa (Mendeš, 2013).

Općenito povijesno gledajući odgojni rad se promatrao samo kao pripremanje djeteta za školu u kojem je važno da odgojitelj ima posebne vještine brzog prenošenja gotovog, unaprijed pripremljenog znanja (Šagud, 2006). Takvo shvaćanje odgojnog rada sve se više mijenja sukladno razvijanju profesionalnog obrazovanja odgojitelja i razvojem pedagoških znanosti. Sveučilišnim obrazovanjem potiče se kvaliteta odgojitelja i njegova obrazovanja što pridonosi i sve većem poštivanju društvenog statusa odgojitelja (Vujičić, 2012). Smatramo da je potrebno podsjetiti da nedugo nakon Drugog svjetskog rata 1949./50. godine, svoje djelovanje započela je „Škola za odgajatelje“ čije se školovanje provodilo u razdoblju od četiri godine, a njenim završetkom učenice su bile osposobljene za rad u ustanovama odgoja i obrazovanja (Mendeš, 2013). Također, prema navodima istog autora školske godine 1968./69. je na „Pedagoškoj akademiji u Zagrebu“ započet studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u trajanju od dvije godine te se prvih godina izvodio kao izvanredni studij, a kasnije i kao redoviti. Tako se školske godine 1971./72. provodio na Pedagoškim akademijama u Splitu, Rijeci i Osijeku, a krajem devedesetih godina izvodio se i pri Visokim učiteljskim školama u Čakovcu, Petrinji,

Puli, Zadru te Učiteljskoj akademiji u Zagrebu (Mendeš, 2013). Međutim, akademske godine 2009./2010., koja se prema navodima autorice Vujičić (2012), može smatrati povijesnom godinom razvoja obrazovanja budućih odgojitelja jer se prvi put na Učiteljskom fakultetu u Rijeci i Osijeku izvodi studij na preddiplomskoj razini kojeg kasnije slijedi diplomski sveučilišni studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Akademska godina 2010./2011. bilježi upisanu prvu generaciju sveučilišnog diplomskog studija, čime je Sveučilište u Rijeci kao prvo sveučilište u Republici Hrvatskoj, omogućilo odgojiteljima sveučilišno obrazovanje (Vujičić, 2012). Stoga, navedeni pokazatelj donosi izniman napredak i dodatni doprinos razvoju profesije odgojitelja koji sada napokon imaju priliku napredovati do najviših razina primjerice doktorata znanosti. Visokoškolsko obrazovanje značajno utječe na kretanje i napredak društva kao i profesionalnog obrazovanja odgojitelja, no autorica Šagud (2006), naglašava važnost razvoja osobnih i profesionalnih kvaliteta značajnih za buduću praksu i prilagodbu promjenama koje neprestano dolaze.

3.RAZLIKA IZMEĐU TRADICIONALNOG I SUVREMENOG SHVAĆANJA DJETETA I DJETINJSTVA

Svako povijesno razdoblje obuhvaća razne životne izazove i promjene koji značajno utječu na shvaćanje djeteta i djetinjstva, ali i osvještavanje društva o potrebi i važnosti ranog i predškolskog odgoja. Naime, dijete se dugo promatralo kao nezrelo, a djetinjstvo kao tek prijelazna faza za odraslu dob (Babić, 2014). Prema navodima iste autorice, tradicionalno viđenje djeteta podrazumijevalo je kako dijete mora biti vođeno od strane odraslih odnosno kontrolirano konstantnim poučavanjem i odgojem kako bi postao korisnim članom društva. Iz navedenog proizlazi činjenica kako je dijete imalo pasivnu ulogu u kojoj se ignorirao mogući dječji potencijal i doprinos zajednici. Nadalje, prema tradicionalnom viđenju, u sustavu predškolskog obrazovanja naglasak je na spremnosti pojedinog djeteta za školu te je odgojitelj usmjeren više na rezultat, postignuće djeteta nego na sam proces rada (Babić, 2014).

Tradicionalno shvaćanje djeteta i djetinjstva prikazuje dijete kao nerazumno i ograničeno biće, dok danas, uz razna znanstvena istraživanja psihologa i neuroznanstvenika, potvrđeno je kako dijete konstantno uči, mašta, doživljava te je čak u nekim situacijama svjesnije od odraslih (Gopnik, 2011). Međutim, za bolje razumijevanje suvremene slike djeteta, važno je spomenuti početak 19. stoljeća kojeg obilježava postojanje dviju suprotnih pedagoških slika (perspektiva) djeteta, a to su prosvjetiteljska i romantična perspektiva djeteta (Bašić, 2011):

U prosvjetiteljskoj perspektivi dijete je viđeno kao nedoraslo, nepotpuno biće kojeg je potrebno poučavati i pripremati za svijet odraslosti. Uloga odrasle osobe je poticati i razvijati pozitivno, a iskorijeniti negativno ponašanje djeteta. Suprotno navedenom, romantična perspektiva djeteta prožeta je slikom djeteta kao prirodnog i stvaralačkog bića koje teži aktivno rastu i razvoju. To znači da zadaća odrasle osobe koja sudjeluje u odgoju djeteta nije discipliniranje i usavršavanje djeteta već usmjerenje prema samostalnom i odgovornom djelovanju i poticanju slobodnog razvoja. S obzirom na djetetovo stvaralaštvo i otvorenost, potrebno je osigurati smislenu i poticajno okruženje u kojem dijete može ostvariti sve svoje potencijale i individualne mogućnosti.

Slijedom navedenog, može se zaključiti da suvremeno tumačenje djeteta uglavnom se oslanja na romantičnu perspektivu jer se govori o djetetu kao aktivnom, kompetentnom biću, a djetinjstvo se smatra zasebnim životnim razdobljem odnosno socijalnom kategorijom (više o tome: Babić, 2014). Spomenuta autorica u razmatranju potencijala nove paradigme sociologije djetinjstva polazi od njezinih ključnih obilježja, a to su:

- djetinjstvo se shvaća kao socijalna konstrukcija, daje interpretativni okvir za konceptualizaciju ranih godina ljudskog života,
- djetinjstvo je varijabla društvene analize koja nikada nije izdvojena od drugih varijabli (primjerice: klasa, rod, narodnost i slično...),
- dječji društveni odnosi i kulture dostojni su proučavanja prema vlastitom pravu, neovisno o perspektivi i interesima odraslih,
- djecu je potrebno tumačiti kao aktivne konstruktore vlastitog društvenog života, a time kao aktivne članove društva u kojem odrastaju,
- nova paradigma djetinjstva označava uključivanje i odgovaranje na procese rekonstrukcije djetinjstva u društvu, što će se objasniti u dijelu teksta koji slijedi.

3.1. *Nove paradigme suvremenog djetinjstva*

Suvremene znanstvene spoznaje o djetetu i njegovu razvoju uvelike su utjecale na promjene u poimanju slike djeteta. U tom smislu, potrebno je istaknuti znanstvenu studiju, „Nove paradigme ranoga odgoja“ (2011), koja obuhvaća najnovije znanstvene suvremene spoznaje o razvoju djeteta, djetinjstva i ranog odgoja. Prema dostupnoj literaturi vidljivo je da je sedamdesetih godina 20. stoljeća dominantna paradigma³ u suvremenoj pedagogiji koja dijete promatra kao subjekta (aktera) vlastitog razvoja koji ima sposobnost stvaranja vlastite slike svijeta temeljem osjetilnih iskustava (Bašić, 2011). Naime, spomenuta autorica naglašava kako se postmoderna slika djeteta⁴ ne može razumjeti bez dubljeg poznavanja promjena kod djece kao i suvremenih razumijevanja shvaćanja razvoja svakog pojedinca. Iz tih razloga potrebno je razumjeti znanstveno utvrđene suvremene tendencije u razvoju djece kao što su individualiziranje i akceleracija razvoja djeteta, emocionalna inteligencija, djetetovo osjetilno i doživljajno opažanje i razumijevanje svijeta.

Individualiziranje razvoja djeteta predstavlja razvoj u kojem sve teže postaje dijete svrstati pod određeni tip jer svako dijete ima individualni plan razvoja te je prisutno kako autorica tumači pravilo o odsutnosti pravila. Ili još konkretnije: „nekada se individualno odnosno nešto „samo djetetovo“ uočavalo tek u razdoblju puberteta, a prevladavalo je ono „opće“ što se podrazumijevalo kao „tipično dječje“ (Bašić, 2011, str. 27).

³ Paradigma - pojam paradigma dolazi od starogrčke riječi παράδειγμα, što označava obrazac ili primjer, pod pojmom „paradigma“ u suvremenoj se literaturi razumijevaju pretpostavke, vrijednosti i primjeri onoga što je predmet znanstvene discipline (Bognar, 2008).

⁴ Postmoderna slika djeteta - uvedena je u rasprave o pedagogiji ranog djetinjstva te označava dijete kao „subjekt socijalnih odnosa“ i „sukonstruktora vlastitog razvoja“ (Bašić, 2009).

Brojni su primjeri iz života koji jasno pokazuju da danas sve češće govorimo o specifičnom razvoju svakog pojedinog djeteta čiji je razvojni proces sve više originalan i nepredvidiv. U skladu s tim, spomenuta autorica naglašava akceleraciju (ubrzavanje) djetetovog razvoja već od najranije dobi. Također, naglašava se značaj emocionalne inteligencije, osjetilnog iskustva koji predstavlja temelj djetetove aktivnosti jer djeca organiziraju svoja životna iskustva u unutarnje slike, priče i maštu pri čemu im je važno osigurati brojne mogućnosti i poticaje. Time se želi naglasiti da je, za dijete izuzetno važno iskustvo i doživljaj pojava, stvari i osoba u njihovim međusobnim odnosima. Riječ je dakle o novim pristupima u kojem odrasla osoba ne dominira, već uvažava i ohrabruje inicijative djeteta te potiče razvoj njegove samostalnosti i autonomije.

Također, značajan utjecaj u razvoju suvremenih spoznaja o djetetu, posebice o njegovom kognitivnom razvoju donosi suvremena promotorica znanosti Alison Gopnik koja je ujedno i jedna od autora knjige „Znanstvenik u kolijevci“. Spomenuta autorica i suradnici detaljno opisuju kako djeca, bebe opažaju i rješavaju svakodnevne probleme kroz konstantno otkrivanje svijeta odnosno preoblikovanje i dopunjavanje onoga što već znaju i žele još saznati. U tom smislu, autori naglašavaju kako djeca tijekom prve godine života žude za eksperimentiranjem s objektima oko sebe te njihova otvorenost prema svijetu jest prirodni dar. Podražavajuća okolina i pažnja koju dijete dobiva tijekom najranijih godina su od temeljne važnosti za kognitivni razvoj i razvoj djeteta općenito (Gopnik i sur., 2003). Djeca su prema riječima autora poput jedne vrste računala, ali prožeta neuronima koji primaju reakcije i doživljaje iz vanjskog svijeta puno više nego što to odrasli misle. Također, djeca imaju moćne mehanizme za učenje koji im omogućuju da spontano revidiraju i restrukturiraju znanja.

Za razumijevanje suvremenog viđenja djeteta i njegovih sposobnosti od najranijih dana, važno je istaknuti još jedno djelo istoimene autorice pod nazivom „Beba filozof“. Naime, zagovarajući novi pogled na temeljne filozofske ideje o mašti, istini, svijesti, identitetu i moralnosti, Gopnik (2011) donosi viđenje djece u novom svijetlu, proizašlom iz filozofske misli. Djeca tijekom svoje igre, u kojoj eksperimentiraju sa svijetom, obraćaju pozornost na sve što im pruža mogućnost učenja te aktivno uče na svojim vlastitim postupcima (Gopnik, 2011). Iz recentne literature, važno je spomenuti i suvremenu autoricu Lauru E. Berk s naslovom knjige: Dječja razvojna psihologija (2015) koja u okviru razvojne psihologije donosi važna zapažanja o djetetu u njegovom biološkom, tjelesnom, kognitivnom, emocionalnom i socijalnom razvoju. Kako bi bolje razumjeli dijete i njegov razvoj, Berk (2015) ističe važnost osviještenosti o različitim okolnostima u kojima djeca odrastaju te koji za posljedicu imaju

drugačiji razvoj djeteta u svim aspektima razvoja (kognitivni, tjelesni, socijalni, emocionalni...). Upravo znanja iz područja psihologije, pedagogije, didaktike i ostalih srodnih znanosti, koja steče i razvija odgojitelj, značajno određuju kvalitetu njegovog odgojno-obrazovnog djelovanja.

3.2. Institucijsko djetinjstvo

Nova pedagojska slika djeteta povezana je s ulogom (zadacom odgojitelja) koja više nije samo formalno, jednostrano prenošenje znanja već ponajprije osiguranje okruženja u kojem će dijete optimalno upoznati i razvijati sve svoje potencijale i mogućnosti te pri tome njegovati pozitivan odnos prema sebi i drugima (Bašić, 2011). Kao što je rečeno u prethodnom tekstu ovoga rada, djetetu je važno omogućiti iskustva koja će mu pružiti osjećaj povezanosti sa svijetom, graditi povjerenje i osjećaj sigurnosti da može savladati izazove i prepreke te vjerovati kako je njegova aktivnost vrijedna. U ranije spomenutoj monografiji, autorica Slunjski (2011), kada govori o ustanovama ranog odgoja i obrazovanja, posebno kao ključnu dimenziju profesionalnog razvoja odgojitelja izdvaja njegovo osposobljavanje za provođenje istraživanja vlastite prakse. Spomenuta autorica naglašava važnost profesionalnog razvoja odgojitelja pri čemu ističe kako odgojiteljeve individualne prosudbe, razumijevanje i znanja koja posjeduje imaju vodeću ulogu u njegovoj odgojno-obrazovnoj praksi, ponekad i mnogo intenzivniju od znanstvenih teorija ili propisanih programa. Osposobljavanje odgojitelja za kontinuirano istraživanje i razvijanje vlastite odgojno-obrazovne prakse nije jednostavan već je kompleksan i zahtjevan proces. U razjašnjenju navedenog, iščitava se da je ključno osvještavanje odgojitelja i stručnih djelatnika ustanova ranog odgoja o slici koju odrasle osobe imaju o djetetu kao i odgovornost koju uvjetuje dijete i njegov razvoj. Nadalje, u istraživanju institucijskog ranog odgoja i profesionalnog usavršavanja odgojitelja, autorica Šagud (2011) upozorava na važnost postojanja otvorenosti odgojitelja za istraživanje odgojno-obrazovne prakse kako bi bili u suglasju s praktičnim situacijama. Skupina čimbenika koji znatno utječu na profesionalno napredovanje odgojitelja uz pomoć refleksivne prakse prema Šagud (2011) su:

Tablica 2: Čimbenici koji utječu na profesionalni razvoj odgojitelja

Organizacija odgojno-obrazovne ustanove
Stilovi upravljanja ustanovom
Međusobni odnosi odgojitelja te stručnih djelatnika
Profesionalna uloga pojedinca u institucionalnom kontekstu
Autonomija i otvorenost u ustanovi
Spremnost na pogreške
Otvorenost i spremnost za istraživanje i provođenje raznovrsnih strategija
Otvorena i poticajna komunikacija među različitim profesionalcima

Napomena. Preuzeto iz „Profesionalno usavršavanje i razvoj odgajatelja“, Šagud, M, 2011, U D. Maleš (Ur.) *Nove paradigme ranoga odgoja*, 58 (27), str. 279.

Kontinuirana uključenost u proces mijenjanja prakse putem refleksije i samorefleksije, odgojitelja ohrabruje za suočavanje s mnogobrojnim izazovima te ga oslobađa pritiska svakodnevne rutine čime se gradi njegovo autentično iskustvo praktičara (Šagud, 2011). Profesionalni razvoj odgojitelja isprepleten je s okruženjem predškolske ustanove u kojem djeluje. Naime, vrtičko okruženje teži za omogućivanjem cjelokupnog razvoja djetetovih potencijala u skladu s njegovom prirodom čime se predškolska ustanova prikazuje kao prostor koji potiče na učenje, a pri tome pruža osjećaj sigurnosti i autonomije svakom djetetu (Jurčević-Lozančić, 2011a). Također, govoreći o suvremenom pristupu istraživanja i koncipiranju ranog odgoja Vujičić (2011), stavlja naglasak na poticajno i primjereno okruženje u vrtiću. Osim što treba biti obogaćen raznovrsnim privlačnim materijalima koji potiču na stvaranje i istraživanje, socijalne interakcije, prostor treba imati i područja u kojima se dijete može osamiti i zadržati svoju privatnost (Vujičić, 2011). Nadalje, spomenuta autorica navodi kako je nužno pružiti relaksirajuće, podražavajuće i opuštajuće ozračje u ustanovama ranog odgoja i obrazovanja kako bi se potaknuo cjelokupni razvoj djeteta. Posebno se naglašava pružanje mogućnosti djetetu da raspravlja i komentira svoje ideje, mišljenja, problemske situacije s drugom djecom, odgojiteljima i roditeljima.

Komparirajući tradicionalnu i suvremenu ustanovu Petrović-Sočo (2011) ističe da su nekadašnje ustanove koje su imale ulogu čuvališta djece dok su njihovi roditelji na poslu, danas suvremena ustanova koja predstavlja složenu, dinamičnu, cjelovitu sredinu koja djeluje na dijete koje se u njoj aktivno razvija i slobodno sudjeluje. Konkretnije: „Kvaliteta učenja djece rane dobi rezultat je kvalitete uvjeta u kojima ona svakodnevno žive“ (Slunjski, 2011, str. 197). Autorica zaključuje kako stvarno unapređenje rada odgojitelja mora započeti prepoznavanjem,

otkrivanjem i osvještavanjem svojeg odgojnog pristupa u bogatoj i osmišljenoj sredini u koje je uključeno dijete.

Slijedom svega navedenog opravdano je istaknuti da ustanova ranog i predškolskog odgoja djeci omogućuje prirodno uspostavljanje brojnih socijalnih odnosa s djecom i odraslim osobama te formiranje specifičnih socijalnih ponašanja primjerice prosocijalnog ponašanja, empatije, sposobnost adekvatnog rješavanja problema, a time i regulacije emocija te stvaranje pozitivne slike o sebi i svijetu (više o tome: Jurčević-Lozančić, 2011a).

4.OBITELJSKA ZAJEDNICA U IZAZOVIMA SUVREMENOG DRUŠTVA

Iščitavajući literaturu koja detaljno informira o obitelji u kontekstu suvremenog društva vidljivo je da osim što su različita društvena zbivanja i mnogobrojne promjene utjecale na novo shvaćanje djeteta i djetinjstva te razumijevanje važnosti uloge ranog i predškolskog odgoja, također su se u znatnoj mjeri odrazile na poimanje zajednice obitelji. Naime, uslijed brojnih povijesnih zbivanja obitelj je doživjela značajne promjene u svojoj strukturi, ulogama, zadaćama i funkcijama što je uzrokovalo različitosti međusobnih odnosa i sustava obiteljskih vrijednosti (Jurčević-Lozančić, 2016). Spomenuta autorica navodi kako obitelj predstavlja dinamičan, nestalan sustav koji je izložen kontinuiranoj promjenjivosti čime ju je danas sve teže definirati i o njoj raspravljati.

Naime, od nekadašnje društvene potrebe i nužnosti, suvremena obitelj je sve više zasnovana kao posljedica emocionalnog odabira pojedinca u kojem je odabir roditeljstva stvar osobnog izbora. Autorica Ljubetić (2011a) ističe shvaćanje roditeljstva kao proces, ulogu te kao odnos u stalnoj promjeni i interakciji sa širim društvenim i povijesnim kontekstom. Promjene u međusobnom odnosu žena i muškaraca te novijem razumijevanju djeteta i djetinjstva transformirale su obiteljsku zajednicu u kojoj danas sve češće možemo uočiti zaposlenost oba roditelja, veću uključenost oca u odgoj djece te smanjenje broja članova unutar obitelji, čime se nameće veća i raznovrsnija društvena potreba obiteljima (Kušević i Maleš, 2011). U pojašnjenju navedenog, autorice navode kako su tijekom povijesnih razdoblja, majčinstvo i očinstvo obilježeni jasno podijeljenim ulogama prema spolu u kojima je majka skrbrila o djeci i kućanstvu, dok je otac osiguravao sredstva potrebna za funkcioniranje obitelji. Navedeno je u suprotnosti s današnjicom u kojoj su uloge roditelja podijeljene prema interesima i stručnosti.

Suvremeni roditelji paralelno s intenzivnim događanjima i promjenama u društvu, mijenjaju svoje poglede na odgoj djeteta te tragaju za raznim sadržajima, metodama i oblicima rada kako bi si pomogli i olakšali (Jurčević-Lozančić, 2016). Kao što je u ranijim poglavljima rada spomenuto, djeca su od malenih nekompetentnih bića danas viđena kao subjekti s vlastitim pravima, potrebama i potencijalima. Prema spomenutoj autorici načini na koji odrasli razumiju dijete i djetinjstvo odražavaju se na cjelokupni odgoj djeteta što postavlja nove zahtjeve glede odgoja i učenja djeteta u institucijama i izvan njih, a posebice se kompleksni zahtjevi postavljaju pred roditelje. Zbog utjecaja brojnih društvenih čimbenika odgajanje djeteta postalo je mnogo složenije, a neki odgojni postupci koji su prije bili posve uobičajeni, danas se smatraju neprihvatljivima. Primjerice, primjena tjelesne kazne danas se označuje kao

nepoželjno roditeljsko djelovanje, što predstavlja veliki zaokret i napredak u odnosu naspram prijašnjeg shvaćanja roditeljske uloge (Kušević i Maleš, 2011). U tom smislu, spomenute autorice naglašavaju kako je u suvremenom društvu odluka o roditeljstvu postala promišljeni čin, a impulzivnost i izostanak planiranja obitelji predstavlja rijetkost. Kako su društva postajala sve zahtjevnija i kompleksnija, zahtjevi i kriteriji stavljeni pred obitelj postali su preveliki da bi ih ona mogla sama zadovoljiti (Berk, 2015). Unatoč društvenoj dinamici, brojnim promjenama, kretanjima i krizama, obitelj nije nestala već zahtijeva veću podršku i razumijevanje društva.

4.1. Odgoj za odgovorno ponašanje djeteta i autoritet roditelja

Za bolje razumijevanje velikog utjecaja uže i šire okoline, posebice značenja obitelji i njenog utjecaja na razvoj djeteta važno je spomenuti razvojno-ekološki model. Naime, razvoj djeteta događa se u kontekstu, okruženju unutar šire socijalne i kulturalne okoline koja utječe na dječje ponašanje i tijek njegova razvoja te se takvo istraživanje razvoja djeteta naziva ekološki pristup⁵ (Vasta i sur., 2005). Isti autori navode značaj Ekologije ljudskog razvoja (The Ecology of Human Development, 1979) i začetnika teorije Bronfenbrennera koji je oblikovao ekološki pristup poznat kao teorija ekoloških sustava u kojoj je međusobno djelovanje djeteta i njegove okoline ključno za razumijevanje razvoja djeteta. Naime, navedeni model prikazuje dijete koje posjeduje niz bioloških karakteristika, dok je okolina predstavljena kao višeslojni sustav (u literaturi često prikazan kao niz koncentričnih krugova) kojeg čine različiti slojevi okoline odnosno socijalne strukture (Vasta i sur., 2005). Međutim, autori ističu kako su slojevi okoline nejednako udaljeni od pojedinca pri čemu je utjecaj bližih slojeva intenzivniji odnosno djeluju izraženije na dijete od udaljenijih slojeva. Iako je u suvremenoj literaturi često isticano, za potrebe ovoga rada smatramo opravdanim istaknuti da cjelokupni ekološki model razvoja obuhvaća pet sustava, a to su: mikrosustav, mezosustav, egzosustav, makrosustav i kronosustav (Santrock, 2010; Vasta i sur., 2005). Zbog njihove važnosti u tekstu koji slijedi istaknuti ćemo neke njihove značajke.

Mikrosustav predstavlja najbližu djetetovu okolinu s kojom je u stalnoj interakciji što obuhvaća obitelj, vrtić, školu uključujući osobe poput roditelja, vršnjaka, prijatelja s kojima je dijete u

⁵ Ekološki pristup – pristup istraživanju razvoja koji stavlja naglasak na pojedinca u njegovom okruženju (Vasta i sur., 2005)

odnosu na dvosmjernan ili transakcijski način⁶. Mikrosustav nije konstantan već se mijenja kako dijete raste.

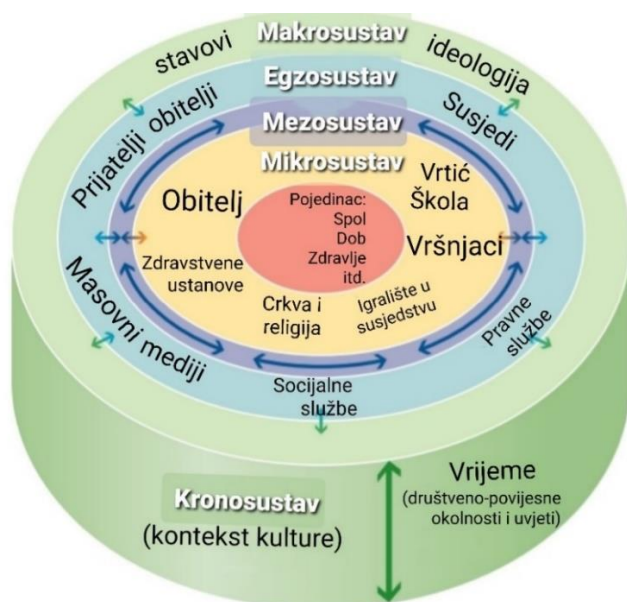
Nadalje, mezosustav uključuje povezanost više različitih sustava primjerice, povezanost djeteta s braćom i sestrama, s vršnjacima u susjedstvu, povezanost obitelji i predškolske ustanove. Veća međusobna podrška sustava omogućit će djetetovu razvoju jasniju i dosljedniju podršku.

Egzosustav predstavlja socijalna okruženja koja mogu utjecati na dijete u kojima on neposredno ne sudjeluje kao što su primjerice, lokalna vlast, mjesto zaposlenja roditelja, masovni mediji i slično.

Makrosustav uključuje ukupna obilježja određene kulture ili subkulture u kojoj dijete raste i razvija se što uključuje mnogobrojne kulturne vrijednosti, stavove, običaje. Stabilniji je od drugih sustava, ali se također može mijenjati napretkom razvoja društva.

Posljednji sloj, kronosustav obuhvaća okolinske događaje, društveno-povijesne okolnosti odnosno vrijeme koje djeluju na tijek života djeteta. Kao primjer Santrock (2010), navodi razvod roditelja koja doseže vrhunac svog negativnog utjecaja na dijete u prvoj godini nakon zbijavanja rastave, dok je nakon dvije godine obiteljska interakcija puno stabilnija.

Slika 1: Bronfenbrennerov ekološki model razvoja

Napomena. Preuzeto iz *Life-Span Development*, Santrock, J.W, 2010, New York: McGraw Hill.
<http://www.mim.ac.mw/books/John%20W.%20Santrock%20-%20Life%20Development%2013th%20Edition.pdf>

⁶ Transakcijski utjecaj – dvosmjernan ili recipročan odnos u kojem pojedinci međusobno utječu na ponašanje. (Vasta i sur., 2005)

Sažmemo li sve navedeno potrebno je istaknuti kako je dijete u središtu oko kojeg se šire različiti slojevi okoline s kojima je dijete u stalnoj interakciji što potvrđuje da se njegov razvoj odvija u užem, ali i širem socijalnom okruženju. U kontekstu ekološke teorije, dijete zauzima odnos prema slojevima okoline čime ih mijenja odnosno prilagođava prema sebi i okolini u kojoj se nalazi odnosno individualno se razvija (više o tome: Jurčević-Lozančić, 2016).

Svaki se pojedinac razvija i mijenja od začeca do smrti dinamičnim procesom rasta i razvoja u kojem utjecaji iz ranog djetinjstva utječu na njegov kasniji razvoj i buduća ponašanja. Naime, u ranom razvoju djeteta izuzetno je važna snažna, emocionalna veza koju dijete stvara sa svojim skrbnikom, odnosno privrženost čiji je neophodan utjecaj na daljnji život i zdrav razvoj (Berk, 2015). Spomenuta autorica naglašava kako dijete od najranijih dana osjeća potrebu za interakcijama s drugim ljudima posebice s roditeljima koji osim njegovih skrbnika, imaju ulogu prijatelja, odgojitelja, učitelja odnosno predstavljaju najranije modele prema kojima dijete spoznaje svijet oko sebe. Iz literature koja detaljno informira o obiteljskoj pedagogiji, jedno od često citiranih misli o roditeljstvu je kako roditelji djeci trebaju omogućiti korijene i krila. Smatra se opravdanim dodatno ponoviti kako korijeni predstavljaju metaforu za obiteljsko okruženje u kojem je dijete uvijek prihvaćeno sa svim svojim jakostima i slabostima odnosno s trajnim osjećajem kako ne mora biti u svemu uspješno kako bi bilo voljeno. Štoviše, „uvijek kada roditelji pružaju djeci mogućnost samostalnog snalaženja, istraživanja i odlučivanja, daju mu krila“ (Jurčević-Lozančić, 2016, str.109).

Postoje stotine istraživanja koji su objavljeni kod nas i u svijetu i koji potvrđuju kako djetetove unutarnje poruke o osobnoj vrijednosti, uglavnom nastaju na temelju roditeljskoga odnosa s njime. Međutim, pojedina djeca borave u obiteljima bez odgovarajuće roditeljske skrbi što nepovoljno utječe na njihove interakcije s ostalim članovima te u konačnici na razvoj privrženosti. Stoga proizlaze četiri važna činitelja koji utječu na kvalitetu razvoja privrženosti: mogućnost uspostavljanja privrženosti, kvaliteta skrbi, karakteristike djeteta te obiteljski kontekst (Berk, 2015). Dijete proživljava i prenosi sve elemente ponašanja i reakcije koje zamjećuje od drugih, ponajprije svojih roditelja od kojih konstantno uči ono što doživljava te je cijelim svojim bićem usmjereno prema roditelju koji ga vlastitim primjerom usmjerava prema mnogim životnim vrijednostima (Jurčević-Lozančić, 2011b). Kada dijete osjeća bliskost te da su njegove potrebe zadovoljene, spremniji je poći u istraživanje svijeta oko sebe. Također, važno je naglasiti kako djeca biološkim nasljeđem posjeduju svoj spol, tjelesnu građu i izgled, no, djetetova osobnost, slika o samome sebi te interakcije s drugim ljudima ovise o tome kako se odrasli ponašaju prema djeci posebice djetetovi bližnji u svakidašnjici (Juul, 2021).

Jesper Juul je svjetski priznati obiteljski terapeut koji je istaknuo kako posljedice neprihvatljivog ophođenja jednih s drugima u obitelji dovode do težeg uspostavljanja interakcija i bliskosti što upućuje na važnost odgovornosti koja je isključivo u sferi odraslih te se ne može prenijeti niti podijeliti s djecom. Uvidom u literaturu također se ističe važnost kvalitetnog roditeljstva temeljenog na jasnoj strukturi i dosljednom vođenju što omogućuje djetetu osjećaj sigurnosti odnosno simbolički rečeno *odskočnu dasku* za razvoj njegove osobnosti i odgovornosti. Sve veći i snažniji, sve važniji postaje i problem obitelji danas, a to je usklađivanje roditeljstva sa zahtjevima profesionalnog razvoja pri čemu je važno osigurati skladan i kvalitetan obiteljski život (Jurčević-Lozančić, 2016; Juul, 2021; Kušević i Maleš, 2011; Ljubetić, 2011a). Učitelj, grupni i obiteljski terapeut Juul (2018), navodi kako je preuzimanje vodstva odraslih nužno za ostvarenje čvrstih i plodonosnih odnosa unutar obitelji. Štoviše, ističe kako se provođenje vodstva treba zasnivati na ravnopravnom dostojanstvu svih članova obitelji u kojem je neophodno pobrinuti se za približnu ravnotežu između potreba obiteljske zajednice i individualnih potreba svih njenih članova.

U svom istraživanju, autorice Velki i Bošnjak (2012), potvrdile su hipotezu u kojoj sve veće vjerovanje roditelja da djeca trebaju biti poslušna i podređena, dovodi do veće vjerojatnosti tjelesnog kažnjavanja djece. Rezultati njihova istraživanja nas upućuju kako stajalište o podređenosti i poslušnosti djeteta odraslima karakteristično je za tradicionalno, patrijarhalno viđenje odnosa roditelja i djeteta što ukazuje kako se uloga roditelja ne smije temeljiti samo na autoritetu već na odgovornosti, vodstvu i neprestanoj empatiji. Autorice u svom istraživanju ističu kako djeca propituju i trude se shvatiti što im se događa i zato je izrazito važno objasniti im zašto nešto nije poželjno ponašanje, jer ako to razumiju, vrlo će vjerojatno ponoviti neželjeno ponašanje. Iznimno je važno da roditelji otkriju razliku između discipliniranja i kažnjavanja jer upravo kazna sadrži elemente tjelesne i emocionalne povrede te se isključivo usmjerava na problem, a ne na rješenje i dijete tada nema mogućnost naučiti ispravljati pogreške (Velki i Bošnjak, 2012).

Autorica Ljubetić (2011a), navodi kako suvremeno društvo očekuje kompetentnog, informiranog i educiranog roditelja s voljom za učenjem i razvijanjem, odnosno odgovornog roditelja koji će odgojiti odgovorno dijete. Također, spomenuta autorica ističe kako je uloga roditelja ujedno i odnos i proces koji od njega zahtijeva mnogo davanja na polju tjelesnog, intelektualnog, duhovnog i materijalnog aspekta što obuhvaća konstantno prilagođavanje i mijenjanje sebe kako bi se što kvalitetnije odgovorilo na aktualne potrebe djeteta. Suvremene spoznaje o razvoju djeteta srušile su paradigmu o poslušnosti, a izgradile paradigmu

odgovornosti (Maleš, 2012). Kako bi postiglo praktično životno iskustvo, spoznavanje situacije te mogućnost predviđanja djeci je potrebno vodstvo i podrška odraslih (Juul, 2018). Spomenuti autor poželjno vodstvo roditelja opisuje kao proaktivno, fleksibilno koje je temeljeno na dijalogu, savjesti i empatiji. Mogućnost odrasle osobe da postupa u skladu s njenim vrijednostima i ciljevima, umjesto da isključivo reagira na ono što dijete kaže ili učini, autor opisuje pod pojmom proaktivan roditelj. Nadalje, pojam fleksibilnosti podrazumijeva mogućnost i želju pojedinca o zanimanju za vlastite, ali i djetetove promjene i cjelokupan razvoj. Također, fleksibilnost koja je utemeljena na dijalogu predstavlja roditeljevo ozbiljno shvaćanje djetetovih želja, ideja, osjećaja i potreba o kojima on skrbi iako su ponekad drugačija od njegovih. Kao vrlo važnu sastavnicu vodstva roditelja autor ističe empatiju koja označava sposobnost da doista doživimo drugog čovjeka.

Aktivno slušanje djeteta čini osnovu za uspostavljanje odnosa međusobnog poštovanja putem kojeg roditelji mogu pomoći djetetu da razvije svoje samopouzdanje i pozitivnu sliku o sebi (Jurčević-Lozančić, 2011b). Spomenuta autorica navodi kako svaka obitelj treba uspostaviti vodstvo koje se temelji na ravnopravnom dostojanstvu svih članova pri čemu uspješnost vodstva ovisi o međusobnom poštivanju potreba i odlučivanju što je korisno za osobni i društveni razvoj svih. Dječja egzistencijalna osnova u prvim godinama života je potpuno povjerenje u to da roditelji čine odgovarajuću stvar za dobrobit svih članova obitelji (Juul, 2021). Prema Jurčević-Lozančić (2016), veoma je važno ponuditi dovoljno strukture i vodstva kako bi dijete moglo razviti svoju unutarnju kontrolu. Međutim, razvojem strukture bitno je ne umanjiti djetetovu samostalnost i autonomiju. Spomenuta autorica ističe kako način na koji roditelji koriste svoj autoritet iznimno utječe na djetetov odnos prema svim autoritetima koje će susretati tijekom svog života. Prema Juul i Jensen (2010) odgovornost možemo podijeliti na unutarnju i vanjsku koje su međusobno povezane te čija se usporedba pobliže može prikazati u sljedećoj tablici:

Tablica 3: Podjela odgovornosti

Unutarnja odgovornost	Vanjska odgovornost
<ul style="list-style-type: none"> - Odgovornost prema sebi i svojim granicama, osjećajima, ciljevima i potrebama - Temelji se na emocionalnim iskustvima stečenim u odnosima s drugim ljudima - Ne ovisi o osjećaju društvene pripadnosti, o naklonostima i sposobnosti 	<ul style="list-style-type: none"> - Odgovornost prema kulturnim i društvenim vrijednostima i vrijednosnim sustavima koji su izvan pojedinca - Čine je vrijednosni sustavi izvan čovjeka koji se temelje na idejama, učenju i teorijama - Ovisna je o društvenoj i kulturnoj pripadnosti određenoj grupi te intelektualnom razvoju

Napomena. Preuzeto iz *Od poslušnosti do odgovornosti: kompetencija u pedagoškim odnosima*, Juul J. i Jensen H, 2010, Naklada Pelago, str. 36.

Zanimljivo tumačenje daju spomenuti autori kada navode „kako se nekada odgovornost često prebacivala na dijete pri čemu se isključivala njegova stvarnost, dok suvremeni oblik spremnosti preuzimanja osobne odgovornosti može se sažeti jednom rečenicom „stojim iza onoga što kažem i odgovoran/na sam za to“ (Juul i Jensen, 2010, str. 89). U pojašnjenju navedenog autori ističu kako kvaliteta vodstva roditelja te stupanj osobne i društvene odgovornosti koji odrasli imaju u interakciji s djecom utječe na razvoj djece prema njihovoj osobnoj odgovornosti. Nadalje, pod pojmom vodstva autori razumijevaju sposobnost praćenja i planiranja pedagoških procesa koji vode do željenog cilja pazeći da se ne povrijede djetetove sposobnosti i potrebe. Objasnjavajući pojam odgovornosti spomenuti autori ističu ponajprije odgovornost odrasle osobe za kvalitetu odnosa. Također, Juul (2008, str. 133), slikovito ilustrira kako odgovorni i empatični roditelji su „poput svjetionika koji u pravilnim razmacima šalju svojoj djeci vidljive i jasne signale koji im pomažu sigurno ploviti kroz život“. Iz navedenog opravdano je zaključiti da je djetetu potrebno vodstvo na koje se može „osloniti“ jer ne preuzimanje odgovornosti za vodstvo u obiteljima ostavlja vakuum, prazan prostor u kojem se djeca ne osjećaju poželjno ni dobro, što umanjuje kvalitetu njihova odrastanja.

4.2. Djetinjstvo i roditeljstvo u digitalnom vremenu

Danas gotovo sve svakodnevne aktivnosti uključuju korištenje nekog medija, pa tako i u obiteljima. Osim uspostavljanja odnosa zdrave privrženosti, vodstva i odgovornosti važno je istaknuti izniman značaj komunikacije odnosno dijaloga unutar obitelji. Naime, komunikacija predstavlja jedan od najvažnijih pravaca prema osobnom razvoju svakog pojedinog člana obitelji te njihovoj međusobnoj bliskosti (Jurčević-Lozančić, 2011b). U tom kontekstu, autori Juul i Jensen (2010), naglašavaju važnost redovite zajedničke komunikacije, ali i osobnog dijaloga u kojem svaki član obitelji može slobodno govoriti o svojim osjećajima, vrijednostima i mislima što utječe na kvalitetno suočavanje s različitim potencijalnim nesporazumima te doprinosi obiteljskoj bliskosti. U današnjem društvu i svakidašnjici prisutni su mnogobrojni mediji koji su uzrokovali velike promjene u međuljudskim odnosima te na koncu i međusobnoj komunikaciji koja je prema riječima autorica Knezović i Maksimović (2016), sve češće zamijenjena suvremenim virtualnim oblicima komunikacije koji potiskuju one prijašnje „licem u lice“, odnosno u neposrednoj interakciji jednoga bića s drugim. Naime, obiteljska dobrobit i sklad uvelike ovisi o prisutnosti komunikacije koja ima izuzetno važnu ulogu, no današnjica upućuje na utjecaj medija koji su promijenili i smanjili komunikaciju među članovima obitelji (Bilić i Buljan Ajelić, 2018). Spomenute autorice navode kako odrastanje u digitalnom vremenu nudi djeci brojne pozitivne mogućnosti, ali i opasnosti za njihov zdrav razvoj i dobrobit.

Kao što je rečeno masovni su mediji postali glavna informativna sredstva i izvori mnogobrojnih sadržaja koji su ponajviše usmjereni na privlačenje što većega broja korisnika te aktivno sudjeluju u životu čovjeka od njegove najranije dobi (Knezović i Maksimović, 2016). Pojašnjavajući navedeno, autorice naglašavaju kako danas svjedočimo trenucima u kojima su djeca često ostavljena gledajući televizijski program bez nadzora odrasle osobe. Izloženost djece medijima zahtijeva uključenost odraslih u život djece s medijima koji su uvelike i neizbježni. Međutim, dijete od najranijih dana osjeća potrebu za istraživanjem, kao i radoznalost, upornost koja ga dovodi do novih spoznaja (Vasta i sur., 2005). Stoga je vrlo važno dijete očuvati od medijske manipulacije koja sputava slobodu djelovanja i mišljenja jer su djeca prema Knezović i Maksimović (2016), društvena skupina uvelike izložena manipulativnoj moći masovnih medija zbog neposjedovanja razvijenog mehanizma uočavanja i razlikovanja znakova i simbola te kritičkog pristupa, što ih čini vrlo ranjivima.

U predškolskoj je dobi značajno dječje razlikovanje realnog svijeta i onog fiktivnog, predstavljenog u medijima (Sindik i Veselinović, 2010). Međutim, upravo medijska manipulacija se često očituje u prikrivenom načinu oblikovanja i prenošenja poruke koja se želi prenijeti što koči slobodu djelovanja i mišljenja (Knezović i Maksimović, 2016). Danas prevladava ideologija iznimno uspješnog djeteta uvjetovana potrošačkom kulturom koja teži prestižnom statusu, bezuvjetnom uspjehu i postignućima u kojemu je ključna pobjeda koja se promovira od najranijih dana (Jurčević-Lozančić, 2016). Naime, „takvoj ideologiji u znatnoj mjeri pridonose danas često prisutne i mnogobrojne na televiziji, reklame, koje metaforički rečeno „djeci *ulaze pod kožu* i postaju njihova potreba“ (Knezović i Maksimović, 2016, str. 651). Spomenute autorice propituju upitnost poruka koje reklame prenose te njihovog potrošačkog utjecaja na djecu koje sve češće usmjerenje imaju prema materijalnom i tjelesnom što dovodi do povećanja djetetove nesigurnosti i smanjenje njegova samopouzdanja. Također, autorice upozoravaju kako i odrasli korisnici teško mogu razlučiti činjenice od manipulativnih informacija.

Međutim, mladi i posebice djeca suočeni su s još većim izazovom u razlučivanju sadržaja pri čemu s jedne strane postaju ovisni o internetskim sadržajima, a s druge strane odvojeni od stvarnoga života koji ih počinje opterećivati svojim svakodnevnim obvezama. Poznato je da crtani film, računalne igre i videoigre koje su s televizijom često prisutne u domu djeteta, mogu obilovati scenama nasilja i agresije koji ponekad nisu vidljivi (Sindik, 2012). Naime, reklame i crtani film usko su povezani jer se često oglašivači koriste zanimljivim crtanim likovima, šarenim bojama i zanimljivim melodijama (Dadić, 2013). Međutim, mediji osim što utječu na dijete i njegovo poimanje svijeta, utječu i na njegove međuljudske odnose posebice vršnjačka prijateljstva. Autorica Jurčević-Lozančić (2016), navodi kako društveni život svakog pojedinca čini pregršt interakcija koje utječu na djetetov razvoj i njegovo uspješno djelovanje u zajednici što upućuje kako dijete od najranijih dana osjeća potrebu za prijateljstvom u kojem nalazi podršku, pomoć i gradi pozitivnu sliku o sebi. Prema riječima Bilić i Buljan Ajelić (2018), u digitalnom vremenu odnosi djece sa svojim vršnjacima doživjeli su značajne promjene u kojima se može zamijetiti olako shvaćanja prijateljskog odnosa i ne ulaganje truda da se oni izgrade i održe. Današnjica svjedoči o sve češćem druženju djece u kojima su prisutni mobiteli ili neki drugi mediji što utječe na smanjenje komunikacije „licem u lice“ i međusobne interakcije. Stoga je česta zabrinutost oko utjecaja medija na razvoj djece nesumnjivo opravdana i razumljiva.

Važno je kontinuirano poučavati djecu o medijima te upoznati njihove pozitivne, ali i negativne aspekte. Naime, prema Đuran i suradnici (2019), suvremeni masovni mediji imaju veliki potencijal u procesu globalizacije odnosno promoviraju kulturnu različitost i podučavaju toleranciju. Često, istraživanja o korištenju suvremenih medija u procesu odgoja i obrazovanja upućuju na ulogu informatičke tehnologije koja ima pozitivan učinak na logičku analizu i hipotetsko razmišljanje, a računalne igre potiču razvoj motorne koordinacije (Subrahmanyam i sur., 2000; prema Đuran i sur., 2019). Nadalje, Sindik (2012) navodi kako djetetovo oponašanje likova iz crtanog filma je poželjno koristiti za pedagoško djelovanje u kojem se može započeti razgovor o određenom liku i njegovom ponašanju te razmotriti što je tu dobro, a što loše i zašto je to tako. Pitanja upućena djetetu trebaju biti otvorenog tipa kako bi dijete iznosilo svoje mišljenje. Dakako, može se reći kako je suvremeno djetinjstvo određeno medijima odnosno već u najranijim danima života djeteta počinju igrati važnu ulogu (Bilić i Buljan Ajelić, 2018). Neki od negativnih utjecaja medija na djecu su smanjenje međusobne komunikacije što uzrokuje nedostatak dijaloga odnosno povećava virtualnu komunikaciju. Nadalje, kao negativan aspekt medija jest njihov potrošački utjecaj na dijete odnosno konzumerizam prisutan u mnogim reklama, videoigramama i crtanim filmovima te istovremeno manipulacija koja utječe na oblikovanje mišljenja i djelovanja bez kritičkog pristupa istima. Također, nasilje i agresija koji su sve više dostupni preko televizijskih ekrana, mogu imati negativne ishode kod ponašanja djeteta. (Bilić i Buljan Ajelić, 2018; Knezović i Maksimović, 2016; Sindik 2012).

Dakako, postoje i pozitivni aspekti medija kao što su podizanje svijesti o kulturnoj različitosti što potiče razvoj tolerancije kod djeteta. Također, mnogobrojne računalne igre povoljno utječu na razvoj motorne koordinacije. Nadalje, oponašanje likova iz crtanog filma može potaknuti na pedagoško djelovanje odnosno razgovor roditelja s djetetom o ponašanju lika te razlučivanje što je dobro, a što loše (Đuran i sur., 2019). Zajedničko gledanje televizijskih programa i rasprava pruža priliku da se djeci ukaže na ono što je ispravno i ono što je pogrešno u istima čime „djeca postaju suci ili bar kritičari, a ne samo bića izgubljena u elektronskim signalima“ (Mlinarević, 2004, str. 45). Mlinarević (2004), također naglašava značajnu ulogu odraslih osoba, prije svega roditelja, dječjeg vrtića i škole pri čemu roditelji uvelike mogu utjecati na odabir sadržaja koji će dijete gledati. Stoga je vrlo važno upoznati medije i znati primjenjivati njihovu korisnost za dijete.

Osim što mediji imaju značajan utjecaj na djecu i djetinjstvo, također utječu i na roditelje. Naime, da bi se izbjegli ili barem ublažili manipulativni utjecaji masovnih medija, roditelji, ali

i svi ostali koji sudjeluju u odgoju i obrazovanju djece i mladih, moraju biti glavni pokretači u razvijanju kritičkoga pristupa medijskim sadržajima koji prožimaju cjelokupnu društvenu stvarnost, pa tako i njihove živote i živote njihove djece već od najmlađe dobi (Knezović i Maksimović, 2016). Spomenute autorice navode kako je velika odgovornost na roditeljima kakve će medijske sadržaje i na koji način pustiti u svoj dom. Digitalno vrijeme i kultura stavlja pred suvremene roditelje nove izazove i specifične probleme s kojima se oni moraju suočiti. U već ranije spomenutom istraživanju Velki i Bošnjak (2012) u kojem se problematizira kažnjavanje djece, može se uvidjeti kako je od nekadašnjih raznih oblika tjelesnog i netjelesnog kažnjavanja, danas prisutnija uskrata korištenja računala, igranja igrice te oduzimanje mobitela (Bilić i Buljan Ajelić, 2018). Naime, važno je naglasiti kako niti jedno od navedenog nije dobar niti adekvatan način rješavanja sukoba jer se usmjerava isključivo na problem, a ne na rješenje. Međutim, postoji poveznica između utjecaja medija na djecu i medijske pismenosti roditelja jer prema riječima Sindik (2012) na djecu ne utječe samo ono što se prima putem medija, nego i pasivnost okoline u kojoj djeca odrastaju (obitelj, dječji vrtić, škola). U pojašnjenju navedenog autor naglašava kako umjesto generaliziranja ili ekstremnog odnosa prema medijima (isključivo za ili protiv nekih ili svih medija), roditelji bi trebali djecu promatrati odgovorno i kritički jer su upravo oni djeci uzor, model, pa je roditeljski odnos prema medijima za djecu neposredna orijentacija. Kako bi zaštitili djecu od štetnih utjecaja medija i pomogli njihovom zdravom razvoju, potrebno je pomoći im preuzeti kontrolu nad ekranom odnosno prema riječima Mužić (2014, str. 404) „djecu trebamo naučiti voljeti i otkrivati im ljepotu svakidašnjice realnog svijeta u kojem žive, kako bi mogli rasti i sazrijevati u iskustvu autentičnoga života u kojem će virtualni svijet biti samo pomagalo bez kojega se može te iz kojeg dijete uz pomoć roditelja može i zna izvući ono korisno.“

4.3. Partnerstvo obitelji i ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao izvor međusobne podrške

Slijedom svega navedenog, neupitno je da posao odgojitelja postaje sve zahtjevniji i kompleksniji s obzirom na to da se mnogobrojne promjene u odgojno obrazovnom sustavu odražavaju na složenost posla odgojitelja. Brojni su primjeri iz prakse koji pokazuju da uz novu generaciju djece dolazi i nova generacija roditelja koji traže primjeren i prihvatljiv način zadovoljavanja sve težih zahtjeva i uvjeta u kojima žive. Kako bi si međusobno olakšali nove izazove i mnogobrojne promjene s kojima se suočava obitelj, odnosno roditelji, ali i odgojitelji izuzetno je važno da jedni drugima budu neiscrpan izvor podrške (Ivaštanin i Vrbanec, 2015).

Kvalitetan partnerski odnos obitelji i odgojno-obrazovne ustanove neophodan je zbog ostvarivanja odgojno-obrazovnih ciljeva ustanove koji omogućuju cjelokupni razvoj djeteta i postizanje optimalnih rezultata na dugoročnoj razini (Jurčević-Lozančić i Basta, 2017). Također, spomenute autorice navode kako kontinuirano uključivanje roditelja u aktivnosti koje se provode u predškolskoj ustanovi te njihova redovita komunikacija s odgojiteljima povezana je s mnogobrojnim razvojnim ishodima djeteta.

Maja Ljubetić, na temelju dugogodišnjeg iskustva u ustanovama ranog odgoja i obrazovanja (2014, str. 4), partnerstvo određuje kao „najvišu razinu suradničkih odnosa pojedinaca iz obiteljske zajednice (roditelja) i vrtića (odgojitelja i stručnih suradnika) koji su orijentirani na postizanje zajedničkog cilja odnosno dobrobiti djeteta koji se odvija u određenom kontekstu i vremenu“. Pri tome autorica stavlja naglasak na razliku između suradnje i partnerstva koje smatra kako ne treba poistovjećivati jer glavno obilježje suradničkih odnosa obitelji i ustanove jest hijerarhija odnosa što zapravo sugerira na neravnopravnost međusobnog odnosa partnera. Kao što je već ranije spomenuto, suvremena obitelj susreće se s brojnim društvenim problemima i izazovima u čijem premošćivanju treba pomoć uže i šire zajednice. Iz tih razloga autorice Nenadić Bilan i Matov (2014), naglašavaju kako posebnu potporu trebaju obitelji u stresnim životnim razdobljima primjerice obitelji koje očekuju dijete, obitelji s novorođenim djetetom, obitelji s djecom koji su na prijelazu iz vrtića u školu, kao i rizični tipovi obitelji poput siromašnih obitelji, obitelji u razdoblju rastave i nakon rastave, jednoroditeljske obitelji i mnoge druge obitelji. Spomenute autorice kao preduvjet uspješno uspostavljenih partnerskih odnosa navode uzajamnu spremnost roditelja i odgojitelja, kao i ostalih stručnih djelatnika predškolske ustanove, na kvalitetnu, dvosmjernu komunikaciju.

Odgovitelji i stručni suradnici omogućuju roditeljima „sudjelovanje u izradbi kurikuluma odgojno-obrazovne ustanove, njihovo uključivanje u različite aktivnosti unutar i izvan ustanove te organizaciju odgojno-obrazovnog procesa što predstavlja višestruku dobit za djecu, ali i roditelje i odgojitelje“ (Ljubetić, 2011b, str. 79). Posebno treba naglasiti značaj Nacionalnog kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015, str. 6) koji ističe „osiguravanje kontinuiteta u odgoju i obrazovanju, jer stvara polazište i osigurava uvjete za zadovoljavanje prava na odgoj i obrazovanje“ čime se naglašava potreba poticanja partnerstva među različitim razinama odgojno-obrazovnog sustava. Prema navedenom dokumentu, roditelji i odgojitelji predstavljaju osobe koje se najintenzivnije skrbe o djetetu i njegovoj dobrobiti. Stoga je nužno osigurati izravnu, kvalitetnu i ohrabrujuću komunikaciju među njima kako bi informacije o djetetu mogle nesmetano i dvosmjerno cirkulirati.

Štoviše, roditelje tj. skrbnike djeteta potrebno je prihvaćati kao ravnopravne članove vrtića – partnere koji svojom individualnošću i kulturom pridonose kvaliteti ustanove u cjelini. Naime, prema riječima Mlinarević i Tomas (2010), otvorenost odgojitelja prema djeci i roditeljima utječe na njihovu opću učinkovitost u poučavanju, a osobito na njihovu sposobnost da potiču djetetov socijalni razvoj. Nadalje, pod pojmom otvorenosti autorice podrazumijevaju sposobnost odgojitelja i njihovu spremnost da tolerantno i strpljivo priopće vlastita stajališta roditeljima i da otvorena srca saslušaju stajališta djece i roditelja. Važno je da odgojitelji i roditelji u međusobno partnerstvo ulažu mnogo povjerenja, tolerancije, otvorenosti, objektivnosti i spremnosti za uvažavanje osobnih i profesionalnih kompetencija, dijeljenje osjećaja i vještina, uzajamno poštovanje i zajedničko rješavanje problema u razvoju i odgoju djeteta (Mlinarević i Tomas, 2010). Modeli odnosno oblici rada s roditeljima u odgojno-obrazovnim ustanovama podrazumijevaju učestalo „informiranje roditelja (letci, brošure, danas vrlo česta internetska komunikacija, sudjelovanje odgojitelja u radu različitih timova i tematskih rasprava koji su dio šire profesionalne zajednice, potom radionice, komunikacijski sastanci, zajednički izleti), istodobno i pedagoško osposobljavanje roditelja za roditeljsku ulogu“ (više o tome: NKRPOO (2015), str. 5). Slijedom navedenog, partnerska suradnja s roditeljima predstavlja višedimenzionalan proces zajedničkog djelovanja obitelji i odgojno-obrazovnog djelatnika koji se temelji na međusobnoj interakciji, sudjelovanju i ravnopravnim odnosima (Jurčević-Lozančić i Basta, 2017). Također, može se zaključiti kako veliku ulogu u poticanju partnerstva ima okolina, ukupno ozračje odgojno-obrazovne ustanove koja prema Ljubetić (2014), može utjecati na sudjelovanje roditelja koje odgojitelji i stručni tim doživljavaju kao ravnopravne i aktivne partnere. Spomenuta autorica upozorava kako roditeljski potencijal često može ostati neprepoznat i neiskorišten ako ustanova ne pruža razumijevanje i podršku te poticaj na roditeljev angažman i inicijativu.

Kada bi se pokušalo istaknuti što utječe na građenje i održavanje partnerskih odnosa između roditelja i odgojitelja, moglo bi se istaknuti poštovanje, prihvaćanje različitosti, osnaživanje, međusobno uvažavanje, obostrana komunikacija, empatija, a sve s ciljem djetetove dobrobiti. Naime, važno je naglasiti kako se djeca osjećaju sigurnije i ugodnije s odgojiteljima koje roditelji vidljivo poštuju i vjeruju im. Svakako treba istaknuti često citiranu misao da odrastanje djeteta u suvremenim uvjetima života predstavlja veliki izazov za roditelje i odgojitelje. Shvaćanje djeteta rane i predškolske dobi bitno je izmijenjeno zato se od jednih i drugih očekuje da se razvijaju, stječu nova znanja i teže boljoj verziji sebe kako bi to isto mogli poticati

i kod djeteta. Odgojitelj je važna spona u djetetovu odgoju, ima snažan utjecaj na djetetov razvoj i stoga je iznimno je važno da kontinuirano surađuje s roditeljima za dobrobit djeteta.

5.ZAKLJUČAK

Nekadašnje gledanje na dijete kao nesamostalno biće, ovisno o odraslim osobama danas zamjenjuje shvaćanje djeteta kao samostalno, aktivno, kreativno, kompetentno biće kojem djetinjstvo predstavlja posebno životno razdoblje čime se konstruira nova slika djeteta i djetinjstva. Razvijanje bliskog odnosa prožetog povjerenjem između odgojitelja i djeteta, zahtijeva razumijevanje djeteta u cijelosti, sa svim njegovim vrlinama i slabostima, obiteljskim prilikama i neprilikama, sa svom njegovom osobnošću, mogućnostima te interesima što za cilj ima razvoj kvalitetnog odgoja i obrazovanja te postizanje dugoročne dobrobiti (Miljak, 2009). Dakle, odgojitelj i posrednim i neposrednim ponašanjem, djetetu šalje određene poruke na temelju kojih dijete stvara sliku vlastitog svijeta i okoline u kojoj se nalazi.

Kako bi obitelj prožeta mirom i dalje pružala sigurnost i prihvaćenost svim svojim članovima, važno je neprestano pratiti njene kretnje u suvremenom svijetu i potencijalne opasnosti kojima je sve više izložena. S obzirom na sve intenzivnije promjene u svakidašnjici roditelja, mnogi od njih osjećaju zbunjenost te se ne snalaze u novonastaloj situaciji čime se produbila i ubrzala potreba za pedagoškim obrazovanjem roditelja, njihovom odgovornošću, autoritetom, empatijom odnosno neprestanim učenjem. Unatoč mnogobrojnim izazovima i iskušenjima s kojima se obitelj neprestano susreće, može se očekivati kako u mirnom, poticajnom ozračju ispunjenim povjerenjem i kvalitetnom komunikacijom obitelj može prevladati sve nedaće. Prema riječima često citiranog Juula (2008), obitelj će najbolje napredovati i rasti kada postane prostor i ozračje u kojem umjesto konstantnog poučavanja, jedni od drugih uče. S obzirom na to da su mediji sve prisutniji u svakodnevnom životu pojedinca, a posebice manipulativno utječu na najmlađe članove društva, važna je informiranost djetetove najbliže okoline o sadržajima medija kojima su ona izložena.

Presudan utjecaj na to kako će dijete primiti medijsku poruku svakako ima društvo, a posebice roditelji koji komunikacijom o medijskim sadržajima mogu kod djeteta razvijati kritičko mišljenje kako bi se u budućnosti isto moglo ograditi i postaviti jasne granice prema njima. Također, sačuvati ono najvrjednije - samu privatnost djeteta, zadaća je svih koji na poseban način skrbe za dijete, a roditelji kao njihov prvi model, dužni su osigurati zaštitu u kojoj će ona ostati očuvana.

Promjene koje se događaju u djetinjstvu i roditeljstvu nameću potrebu veće i raznovrsnije društvene potpore obiteljima. Međutim, razvoj odgojno-obrazovne ustanove koja raspolaže sve većim i kompleksnijim zadaćama odgojitelja te dolazak novih generacija djece i roditelja

zahtijeva pružanje podrške i sigurnosti odgojiteljima. Stoga je partnerstvo obitelji i odgojno-obrazovne ustanove nužno za bolju budućnost i nadu da unatoč raznovrsnim društvenim promjenama, čovjek je biće koje je potrebno blizine drugoga i osjećaja prihvaćenosti onakvim kakav on jest. Unatoč raznolikim zbivanjima i promjenama, svaki pojedinac prihvaćajući iznova svoje jake i slabe strane te neprestanim otkrivanjem ljepote sadašnjice doprinosi dugoročnoj dobrobiti za život djece i odraslih. Navedena misao je ključna za dublje razumijevanje i shvaćanje suvremenog djetinjstva iz perspektive odgojitelja. S obzirom na to da se djetinjstvo i roditeljstvo intenzivno mijenjaju, kao što je navedeno u ovom radu, kao rezultat velikih društvenih promjena uzrokovanih procesom globalizacije i tehnološkim napretkom, djecu treba pripremiti za suočavanje s novim izazovima, ali ih istodobno razumjeti i poštivati te im dozvoliti da jednostavno budu djeca.

LITERATURA

- Babić, N. (2014). *Suvremeno djetinjstvo: teorijski pristupi, prakse i istraživanja*. Osijek: Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera.
- Baran, J., Dobrotić, I., Matković, T. (2011). Razvoj institucionaliziranog predškolskog odgoja u Hrvatskoj: promjene paradigme ili ovisnost o prijednom putu? *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 152 (3-4), 521-540. Preuzeto 18.1.2022.: <https://hrcak.srce.hr/82790>
- Bašić, S. (2011). (Nova) slika djeteta u pedagogiji djetinjstva. U D. Maleš (Ur.), *Nove paradigme ranoga odgoja*, (str. 19-37). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.
- Bašić, S. (2009). Dijete (učenik) kao partner u odgoju. *Odgojne znanosti*, 11 (2), 27-44. Preuzeto 21.2.2022.: <https://hrcak.srce.hr/48439>
- Berk, E. L. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Zagreb. Naklada Slap.
- Bilić, V., Buljan Ajelić, I. (2018). Odgojni utjecaji i izazovi odrastanja u digitalnom vremenu. U E. Dedić Bukvić i S. Bjelan-Guska Guska (Ur.), *Zbornik radova druge međunarodne znanstveno- stručne konferencije "Ka novim iskoracima u odgoju i obrazovanju"*, (str. 513-529). Sarajevo: Filozofski fakultet. Preuzeto 10.3.2022.: <https://www.bib.irb.hr/993214>
- Bognar, B. (2008). Stvaralački pristup znanosti. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 15 (1), 11-30. Preuzeto 21.2.2022.: <https://hrcak.srce.hr/27851>
- Dadić, K. (2013). Dijete u središtu konzumerizma. *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*. 7 (14), 97-113. Preuzeto 10.3.2022.: <https://hrcak.srce.hr/148356>
- Đuran, A., Koprivnjak, D., Maček, N. (2019). Utjecaj medija i uloga odraslih na odgoj i obrazovanje djece predškolske i rane školske dobi. *Communication Management Review*. 4 (1), 270-283. Preuzeto 10.3.2022.: <https://hrcak.srce.hr/223682>
- Gopnik, A. (2011). *Beba filozof: Što nam djeca govore o istini, ljubavi i smislu života*. Zagreb: Algoritam.
- Gopnik, A., Kuhl, P. K., Meltzoff, A. N. (2003). *Znanstvenik u kolijevci: Što nam rano učenje kazuje o umu*. Zagreb: Educa.

Ivaštanin, I., Vrbanec, D. (2015). Razvijanje partnerstva s roditeljima. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 21 (79), 24-25. Preuzeto 10.3.2022.: <https://hrcak.srce.hr/172747>

Jurčević Lozančić, A., Basta, S. (2017). Partnerstvo s roditeljima – na putu osiguravanja kontinuiteta suradnje vrtića i škole. U. T. Kokanović; S. Opić; A. Jurčević-Lozančić (Ur.), *Zbornik radova: Međunarodni znanstveno-stručni skup Sadašnjost za budućnost odgoja i obrazovanja - mogućnosti i izazovi*, (str. 138-144). Preuzeto 10.3.2022.: <http://dvss.hr/ea/wp-content/uploads/2017/12/zbornik-radova-medunarodni-znanstveno-strucni-skup-sadasnjost-za-buducnost-odgoja-i-obrazovanja-mogucnosti-i-izazovi-1.pdf>

Jurčević-Lozančić, A. (2016). *Socijalne kompetencije u ranome djetinjstvu*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Jurčević-Lozančić, A., Kunert, A. (2015). Obrazovanje roditelja i roditeljska pedagoška kompetencija, teorijski i praktički izazovi. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 10 (22), 39-48. Preuzeto 9.3.2022.: <https://hrcak.srce.hr/154224>

Jurčević-Lozančić, A. (2011a). Socijalne kompetencije i rani odgoj. U D. Maleš (Ur.), *Nove paradigme ranoga odgoja*, (str. 156-176). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.

Jurčević-Lozančić, A. (2011b). Redefiniranje odgojne uloge obitelji. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 13 (4), 122-150. Preuzeto 9.3. 2022.: <https://hrcak.srce.hr/78073>

Juul, J. (2021). *Granice, blizina, poštovanje. Na putu prema kompetentnu odnosu roditelj – dijete*. Split: Harfa.

Juul, J. (2018). *Kako biti vođa vučjeg čopora?* Zagreb: Naklada OceanMore.

Juul, J. (2008). *Život u obitelji: najvažnije vrijednosti u zajedničkom životu i odgoju djece*. Zagreb: Naklada Pelago.

Juul, J., Jensen, H. (2010). *Od poslušnosti do odgovornosti: kompetencija u pedagoškim odnosima*. Zagreb: Naklada Pelago.

Key, E. (2000). *Stoljeće djeteta*. Zagreb: Educa.

Kušević, B., Maleš, D. (2011). Nova paradigma obiteljskog odgoja. U D. Maleš (Ur.), *Nove paradigme ranoga odgoja* (str.41-66), Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.

Knezović, K., Maksimović, I. (2016). Manipulativna moć masovnih medija i etičke upitnosti njihova utjecaja na dijete. *Diacovensia: teološki prilozi*, 24 (4), 645-666. Preuzeto 10.3.2022.: <https://hrcak.srce.hr/171269>

Ljubetić, M. (2014). *Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno-obrazovne ustanove i zajednice*. Zagreb: Element.

Ljubetić, M. (2011a). Stabilna obitelj i poželjno roditeljstvo u kaotičnom svijetu – (moguća) stvarnost ili iluzija? (Imaju li perspektivu i/ili alternativu?). U D. Maleš (Ur.), *Nove paradigme ranoga odgoja*, (str. 67-96). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.

Ljubetić, M. (2011b). *Partnerstvo obitelji, vrtića i škole: vježbe, zadatci, primjeri*. Zagreb: Školska knjiga.

Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 18 (67), 13-15. Preuzeto 9.3.2022.: <https://hrcak.srce.hr/124015>

Mendeš, B. (2015). Početci institucijskog predškolskog odgoja u hrvatskoj i njegova temeljna obilježja. *Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 64 (2), 227-243. Preuzeto 18.1.2022.: <https://hrcak.srce.hr/148986>

Mendeš, B. (2013). Od pedagoškog tečaja do sveučilišnog studija. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 19 (71), 2-3. Preuzeto 18.1.2022.: <https://hrcak.srce.hr/145396>

Miljak, A. (2009). *Življenje djece u vrtiću*. Zagreb: SM Naklada.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO]. (2015). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_01_5_95.html

Mlinarević, V. (2004). Dijete i televizija. U. N Babić; S. Irović; Z. Redžep-Borak (Ur.), *3. stručni i znanstveni skup Rastimo zajedno: zbornik radova*, (str. 39-46). Osijek: Centar za predškolski odgoj: Visoka učiteljska škola. Grafika. Preuzeto 10.3.2022.: [10-dijete i televizija.pdf](10-dijete_i_televizija.pdf)

Mlinarević, V., Tomas, S. (2010). Partnerstvo roditelja i odgojitelja – čimbenik razvoja socijalne kompetencije djeteta. *Magistra Iadertina*, 5 (1), 143-158. Preuzeto 10.3.2022.: https://bib.irb.hr/datoteka/510126.Microsoft_Word_Partnersstvo_roditelja_i_odgojitelja.pdf

Mužić, J. (2014). Štetan utjecaj virtualnoga svijeta na djecu. *Obnovljeni Život : časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 69 (3), 395-404. Preuzeto 10.3.2022.: <https://hrcak.srce.hr/129187>

Nenadić Bilan, D., Matov, J. (2014). Partnerstvo obitelji i predškolske ustanove kao potpora roditeljstvu. *Magistra Iadertina*, 9 (1), 123-135. Preuzeto 10.3.2022.: <https://hrcak.srce.hr/137247>

Peić-Čaldarović, D. (1997). Osnovne karakteristike profesionalne djelatnosti žena u Hrvatskoj između dvaju svjetskih ratova (1918.–1941.). *Časopis za suvremenu povijest*, 29 (3), 491-503. Preuzeto 1.2.2022.: <https://hrcak.srce.hr/214024>

Petrović-Sočo, B. (2011). Nova paradigma shvaćanja konteksta ustanova ranoga odgoja. U D. Maleš (Ur.), *Nove paradigme ranoga odgoja* (str. 237-264). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.

Santrock, J. W. (2010). *Life-Span Development*. New York: McGraw Hill. Preuzeto 9.3.2022.: <http://www.mim.ac.mw/books/John%20W.%20Santrock%20-%20Life-span%20Development%2013th%20Edition.pdf>

Serdar, E. (2013). Počeci institucionalnog predškolskog odgoja u Hrvatskoj. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 19 (71), 4-6. Preuzeto 18.1.2022.: <https://hrcak.srce.hr/145397>

Sindik, J. (2012). Kako roditelji percipiraju utjecaj medija na predškolsku djecu? *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*, 18 (1), 5-33. Preuzeto 10.3.2022.: <https://hrcak.srce.hr/85379>

Sindik, J., Veselinović, Z. (2010). Kako odgojiteljice percipiraju utjecaj medija na predškolsku djecu? *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*, 16 (2), 107-133. Preuzeto 10.3.2022.: <https://hrcak.srce.hr/63943>

Slunjski, E. (2011). Različiti pristupi istraživanju i tvorbi kurikulumu. U D. Maleš (Ur.), *Nove paradigme ranoga odgoja*, (str. 179-208). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.

Šagud, M (2011). Profesionalno usavršavanje i razvoj odgajatelja. U D. Maleš (Ur.), *Nove paradigme ranoga odgoja* (str.267-291). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.

Šagud, M. (2006). *Odgajatelj kao refleksivni praktičar*. Petrinja: Visoka učiteljska škola Petrinja.

Vasta, R., Haith, M.M., Miller, S. A. (2005). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Velki, T., Bošnjak, M. (2012). Povezanost roditeljskih odgojnih postupaka s tjelesnim kažnjavanjem djece. *Život i škola*, 28 (58), 63-81. Preuzeto 9.3.2022.: <https://hrcak.srce.hr/95244>

Vujičić, L. (2012). Sveučilišni diplomski studij: nova perspektiva stručnjaka u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 18 (70), 2-3. Preuzeto 6.2.2022.: <https://hrcak.srce.hr/123761>

Vujičić, L. (2011). Novi pristup istraživanju kulture vrtića. U D. Maleš (Ur.), *Nove paradigme ranoga odgoja*, (str. 209-236). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.

PRILOZI

Popis tablica:

Tablica 1: <i>Prve predškolske ustanove u Hrvatskoj</i>	7
Tablica 2: <i>Čimbenici koji utječu na profesionalni razvoj odgojitelja</i>	14
Tablica 3: <i>Podjela odgovornosti</i>	22

Popis slika:

Slika 1: <i>Bronfenbrennerov ekološki model razvoja</i>	18
--	----

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mog rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Josipa Bandić